



ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

С. В. Богачов, В. Т. Сігуа

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
2, вул. Державіна, м. Макіївка, Донецька обл., Україна, 86123.
E-mail: victoria_sigua@mail.ru*

Отримана 3 лютого 2014, прийнята 25 квітня 2014.

Анотація. У статті розглянуто сутність інноваційної складової економічного зростання комунальних підприємств. Обґрунтовано пріоритетність вектора інноваційного розвитку на основі систематизації існуючого нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності. Досліджено сучасні тенденції інноваційного розвитку комунальних підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Розраховано показники інноваційної складової економічного зростання підприємств та представлено градацію за рівнями економічної безпеки з урахуванням порогових значень, отриманих за допомогою методів математичної статистики. Встановлено, що на сучасному етапі економічна безпека інноваційної складової комунальних підприємств відповідає критичному рівню. Розподілено комунальні підприємства за найбільш суттєвими чинниками, які перешкоджають здійсненню інновацій. На основі проведених досліджень сформовані рекомендації щодо стимулювання економічного зростання інноваційної складової комунальних підприємств.

Ключові слова: інновація, інноваційна складова, комунальне підприємство.

ОЦЕНКА ИННОВАЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА КОММУНАЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

С. В. Богачев, В. Т. Сигуа

*Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
2, ул. Державина, г. Макеевка, Донецкая обл., Украина, 86123.
E-mail: victoria_sigua@mail.ru*

Получена 3 февраля 2014, принята 25 апреля 2014.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность инновационной составляющей экономического роста коммунальных предприятий. Обоснована приоритетность вектора инновационного развития на основе систематизации существующего нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности. Исследованы современные тенденции инновационного развития коммунальных предприятий по производству и распределению электроэнергии, газа и воды. Рассчитаны показатели инновационной составляющей экономического роста коммунальных предприятий и представлена градация по уровням экономической безопасности с учетом пороговых значений, полученных с помощью методов математической статистики. Установлено, что на современном этапе развития экономическая безопасность инновационной составляющей коммунальных предприятий соответствует критическому уровню. Распределены коммунальные предприятия по наиболее существенным факторам, которые препятствуют внедрению инноваций. На основании проведенных исследований сформированы рекомендации по стимулированию экономического роста инновационной составляющей коммунальных предприятий.

Ключевые слова: инновация, инновационная составляющая, коммунальное предприятие.

INNOVATION COMPONENT EVALUATION OF THE ECONOMIC GROWTH AT THE COMMUNAL ENTERPRISES: MODERN CONDITION, PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT

Sergey Bogachev, Viktoriia Sigua

*Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
2, Derzhavina Str., Makiyivka, Donetsk Region, Ukraine, 86123.
E-mail: victoria_sigua@mail.ru*

Received 3 February 2014, accepted 25 April 2014.

Abstract. The article considers the essence of the innovation component of economic growth of communal enterprises. There is substantiated a priority vector of innovative development based on the systematization of the existing normative-legal ensuring of innovation activity. Studied modern trends of innovative development of communal enterprises on generation and distribution of electric power, gas and water. Calculated parameters of innovative component of economic growth of public utilities and presented gradation in the levels of economic security, taking into account the thresholds obtained with the help of methods of mathematical statistics. It is established, that at the present stage of development of the economic security of the innovative component of the communal enterprises corresponds to the critical level. Distributed utilities on the most significant factors that inhibit innovation. Based on these studies formed recommendations to stimulate the economic growth of the innovative component of the communal enterprises.

Keywords: innovation, the innovation component, communal enterprise.

Вступ

В умовах глобалізації науково-технічного прогресу та пов'язаними з цим трансформаційними перетвореннями в національній економіці законодавчим явищем стає активізація інноваційних процесів у містоутворювальних і обслуговуючих галузях. З огляду на складний фінансовий і технічний стан підприємств житлово-комунального господарства інноваційний шлях розвитку може стати для них найбільш ефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різним аспектам інноваційного розвитку підприємств присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Л. С. Запасна, Л. Н. Бражникова, С. О. Тульчинська, С. В. Захарін, Б. М. Андрушків, О. П. Орлюк, І. Дутковський [1–11]. Однак проблематика інноваційного розвитку комунальних підприємств потребує подальшого теоретичного і практичного обґрунтування.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів та оцінка інноваційної складової економічного зростання комунальних підприємств.

Викладення основного матеріалу

Правове забезпечення стратегічних орієнтирів інноваційної діяльності здійснюється комплексом нормативно-правових документів, серед яких загальнонаціональне значення мають Закони України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV [1], «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р. № 1977-XII, «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР, «Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIV, Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [2].

Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України складають спеціальні закони, положення яких спрямовані на регулювання відносин на стадії розробки програм. Це Закони України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III [3], «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV [4], а також ряд підзаконних актів, якими протягом останніх років затверджувалися програми інноваційного розвитку. Прикладом таких актів на регіональ-

ному рівні є «Програма науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року», яка передбачає реалізацію системи заходів щодо формування інноваційної моделі розвитку економіки області на основі прискореного зростання науково-технічного і виробничого потенціалу регіону.

Вищенаведені правові документи певною мірою сформувавши сутність понять «новація», «інновація» і «нововведення», які у повсякденній практиці, як правило, ототожнюються та, згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40-IV [1], вживаються у значенні новостворених або вдосконалених конкурентоздатних технологій, продукції або послуг, організаційно-технічних рішень адміністративного, виробничого, комерційного та іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. В контексті даного дослідження потребує уточнення зміст поняття «інноваційна складова економічного зростання комунальних підприємств».

На думку І. Б. Дутковського, процес зародження новачки має принципово ймовірнісний характер. Якщо виконується умова забезпечення новачки інвестиціями і часом, виникає інновація з визначеними параметрами і характеристиками, тобто готовий до комерціалізації, впровадження, поширення і експлуатації об'єкт ринкових відносин. Саме він здатний стати потужним механізмом подальшого розвитку господарюючого суб'єкта.

У сучасній економічній літературі не існує єдиного погляду на сутність та зміст поняття «розвиток». Найбільш відповідає поставленим завданням визначення розвитку, яке запропоновано В. А. Забродським і М. О. Кизимом, які під розвитком пропонують розуміти «процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни і ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її здатність чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування» [5, с. 36]. Одне з існуючих трактувань належить Л. С. Запасній, яка розглядає дане поняття з позицій системного підходу, аналізуючи підприємство як цілісну безліч елементів в сукупності відносин та зв'язків між ними: «розви-

ток підприємства – це процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, який спрямований на його перехід до нового якісно-кількісного стану у часі під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища» [5, с. 37]. Спираючись на підхід, який пропонує Л. Н. Бражникова, під розвитком житлово-комунальних підприємств розуміється цілезабезпечуючий рух, спрямований на підвищення якості житлово-комунальних послуг, створення умов для енергоефективного виробництва, досягнення беззбиткової діяльності за рахунок активізації інноваційної діяльності [6, с. 85].

Інноваційний тип сучасного економічного зростання змінює, по суті, його основу: зі сфери масового промислового виробництва рушійні сили переміщуються у сферу розробки, впровадження і комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності. Це змушує забезпечувати високу концентрацію не тільки матеріальних і фінансових ресурсів, а й приділяти особливу увагу інтелектуальним ресурсам та приватнопідприємницькій ініціативі. Техніко-технологічні і соціально-організаційні інновації створюють основу цих перетворень. У зв'язку з цим О. О. Бондаренко вважає доцільним введення на розгляд категорії «інноваційна складова економічного зростання», що визначається як єдина консолідована система навичок, досвіду, знань, умінь і поглядів з втіленням їх у людських, техніко-технологічних, організаційно-управлінських факторах економічного зростання. Таким чином, у сучасному економічному розвитку стираються грані між матеріалізованими і нематеріалізованими видами науково-технічного прогресу і формами його втілення [7, с. 8].

З огляду на вищесказане, інноваційна складова економічного зростання комунальних підприємств – це сукупність прогресивних, якісно нових змін у виробничій (техносфера), фінансовій, організаційній, управлінській, науково-дослідній сферах, секторі партнерських зв'язків підприємства, які безперервно виникають у часі та просторі та проявляються у забезпеченні фінансової стійкості, підвищенні якості житлово-комунальних послуг та встановленні оптимальної вартості ЖКП на основі удосконалення системи тарифоутворення.

Проаналізуємо ретроспективні тенденції розвитку інноваційної складової комунальних

підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Так, розподіл загального обсягу витрат на інноваційну діяльність комунальних підприємств змінився у бік збільшення – якщо у 2007 р. питома вага витрат складала лише 1,1 %, то вже у 2011 р. показник підвищився до 35,08 %, що свідчить про активізацію інноваційної діяльності у комунальній сфері України [10]. Структура інноваційних підприємств та місце економічної діяльності з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води представлено на рис. 1.

Кількість комунальних підприємств, які займалися виробництвом та розподіленням електроенергії, газу та води в Україні протягом 2007–2011 рр. значно підвищилася – з 20 до 70 од., тобто у 3,5 рази, що свідчить про позитивну тенденцію розвитку інноваційного потенціалу. Незважаючи на те, що у 2011 році у комунальній сфері було впроваджено в 5,6 разів більше нових технологічних процесів, ніж у 2007 році



Рисунок 1. Розподіл інноваційних підприємств за видами економічної діяльності (за міжнародною методологією) протягом 2007–2011 рр., % до усіх підприємств.

(у т. ч. маловідходних, ресурсощадних і безвідходних на 163,15 %), даний показник залишається низьким. Крім того, якщо у 2007 р. освоєно лише один вид інноваційної продукції, то у 2011 р. – 8 найменувань, більшість яких – це освоєння нових видів техніки. Кількість комунальних підприємств, що реалізували інноваційну продукцію протягом 2007–2011 рр., свідчить про негативну динаміку – загальне зменшення склало 1,7 % (з 981 до 964 од.) [10].

Обсяг реалізованої інноваційної продукції комунальними підприємствами протягом 2007–2011 рр. знизився з 2,962 млн грн. до 1,615 млн грн., тобто на 45,5 % (рис. 2).

За допомогою методів математичної статистики досліджено порогові значення рівнів інноваційної безпеки (табл. 1), на основі яких оцінено сучасний стан інноваційної складової економічного зростання комунальних підприємств за рівнем економічної безпеки.

Треба відмітити, що негативні ретроспективні тенденції інноваційного розвитку комунальних підприємств пов'язані зі зменшенням кількості комунальних підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, та обсягом реалізованої інноваційної продукції підприємствами з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Це пояснюється факторами, які стримували інноваційний процес на комунальних підприємствах (табл. 2).

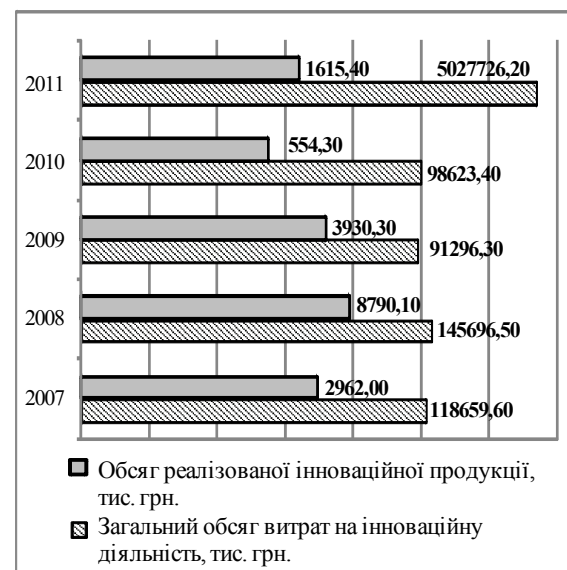


Рисунок 2. Динаміка активності інноваційної діяльності підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води в Україні за 2007–2011 рр., тис. грн.

Таблиця 1. Оцінка показників інноваційної складової економічного зростання комунальних підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води *

Оціночний показник	Формула для розрахунку	Фактичне значення	Нормативне значення	Рівень економічної безпеки
1. Коефіцієнт впровадження інноваційних видів комунальних послуг	$Ki.n. = \frac{Ni.n.}{Nz.n.},$ де $Ni.n.$ – обсяг інноваційних видів послуг, що надаються підприємствами галузі в країні; $Nz.n.$ – загальний обсяг послуг підприємств галузі.	$\overline{Ki.n.}_{(2007-2011)} = 0,067$	$\overline{Ki.n.} < 0,094$	Критична безпека
2. Частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі	$Ki.nid. = \frac{\sum Bi}{\sum Bn},$ де $\sum Bi$ – загальна сума витрат на інноваційну діяльність; $\sum Bn$ – загальна сума витрат на виробництво та реалізацію комунальних послуг.	$\overline{Ki.nid.}_{(2007-2011)} = 0,011$	$\overline{Ki.nid.} < 0,044$	

* Розраховано автором на основі [8–10].

Для активізації інноваційної діяльності комунальних підприємств потрібна докорінна зміна економічних відносин між учасниками інноваційного процесу, використання випробуваних світовою практикою інноваційних інструментів.

З метою подолання низького рівня інноваційної діяльності можна запропонувати наступні рекомендації прискореного інноваційного розвитку комунальних підприємств:

1. Вдосконалення нормативно-правової бази стимулювання інноваційної діяльності.
2. Створення регіональних і місцевих інноваційних банків, банків реконструкції і розвитку, банків проектного фінансування, завданнями яких можуть бути залучення коштів різних позабюджетних фондів (пенсійного, соціального страхування та ін.) і використання їх для довгострокового інвестування в інноваційні комунальні проекти.

Таблиця 2. Розподіл комунальних підприємств за найбільш суттєвими чинниками, що перешкоджали здійсненню інновацій, % від загальної кількості обстежених підприємств

Група	Найменування	Підприємства	
		інноваційні	неінноваційні
Цінові чинники	1. Відсутність коштів у межах підприємства	7,8	16,3
	2. Відсутність фінансування за межами підприємства	4,6	8,7
	3. Занадто високі витрати на інноваційну діяльність	6,2	12,0
Інформаційні чинники	1. Відсутність кваліфікованого персоналу	1,5	3,4
	2. Відсутність інформації про технології	1,0	2,1
	3. Відсутність інформації про ринки	0,8	1,9
	4. Відсутність партнерів інноваційної діяльності	2,4	5,3
Ринкові чинники	1. Домінуюче положення певних підприємств на ринку	3,9	7,1
	2. Незначний попит на інноваційні товари (послуги)	1,9	4,2
Причини інноваційної бездіяльності	1. Немає необхідності у зв'язку з попередньою інноваційною діяльністю на підприємстві	1,1	2,0
	2. Не потрібно через відсутність попиту на інновації	1,8	5,7

3. Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури.
4. Розробка організаційно-економічного механізму залучення підприємницького сектора до сфери житлово-комунального господарства.
5. Створення галузевого центру трансферу технологій.

Висновки

Таким чином, сучасний стан інноваційної складової комунальних підприємств з виробництва

та розподілення електроенергії, газу та води відповідає критичному рівню економічної безпеки. Це спонукає до ретельного підходу щодо аналізу слабких місць в діяльності комунальних підприємств та розробки ефективних стратегій подолання кризових явищ. До перспективного напрямку визначених досліджень відноситься розробка механізму реалізації стратегії інноваційного розвитку комунальних підприємств промислових міст шляхом розкриття економічного змісту, основних завдань та методів стимулювання розвитку даного механізму.

Література

1. Про інноваційну діяльність [Текст] : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 882–892.
2. Господарський кодекс України [Текст] : Кодекс від 16.01.2003 № 436IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – С. 400–462 ; № 19–20. – С. 464–510 ; № 21–22. – С. 512–558.
3. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки [Текст] : Закони України від 11.07.2001 р. № 2623-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – С. 996–997.
4. Про державні цільові програми [Текст] : Закони України від 18.03.2004 р. № 1621-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – С. 1042–1050.
5. Запасна, Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства [Текст] / Л. С. Запасна // Проблеми матеріальної культури. – 2011. – № 7. – С. 34–37.
6. Бражнікова, Л. Н. Альтернативные источники финансового обеспечения инноваций в ЖКХ [Текст] / Л. Н. Бражнікова // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 1(2). – С. 82–93.
7. Бондаренко, О. О. Оптимізація інвестиційного забезпечення інноваційної складової економічного росту [Текст] : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : 08.02.02 / Українська академія банківської справи, Бондаренко О. О. – Суми, 1998. – 19 с.
8. Нагорна, І. І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства [Текст] / І. І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – № 19. – С. 243–255.
9. Захарова, А. П. Фінансування інноваційної діяльності в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] / А. П. Захарова // Економічні науки. – 2012. – № 6. – С. 22–24. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/4_111087.doc.htm. – Назва з екрана.

References

1. Law of Ukraine No. 40-IV dated back to July, 4, 2002 «About innovation activity». In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2002, Number 36, p. 882–892. (in Ukrainian)
2. Ukraine code No. 436-IV dated back to January, 16, 2003 «Economic Code of Ukraine». In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2003, Number 18, p. 400–462; Number 19–20, p. 464–510; Number 21–22, p. 512–558. (in Ukrainian)
3. Law of Ukraine No. 2623-III dated back to July 11, 2001 «About priority guidelines of science and engineering development». In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2001, Number 48, p. 996–997. (in Ukrainian)
4. Law of Ukraine No. 1621-IV dated back to March 18, 2004 «About state purpose-oriented programme». In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2004, Number 25, p. 1042–1050. (in Ukrainian)
5. Zapasna, L. S. Economical essence of enterprises development. In: *Problems of material culture*, 2011, Number 7, p. 34–37. (in Ukrainian)
6. Brazhnikova, L. N. Alternative source of financial support of innovation in housing and utilities services. In: *Economics: real-world effects*, 2012, Number 1(2), p. 82–93. (in Russian)
7. Bondarenko, O. O. Optimization of investment supporting of component of economic growth: authors thesis... Ph.D (Economics): 08.02.02. Sumy, 1998. 19 p. (in Ukrainian)
8. Nagorna, I. I. Valuation of hardened economic security of industrial institution. In: *Economical freedom*, 2008, Number 19, p. 243–255. (in Ukrainian)
9. Zaharova, A. P. Financial backing of innovative activity in Ukraine and abroad. In: *Economic science*, 2012, Number 6, p. 22–24. Accessed at: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/4_111087.doc.htm. (in Ukrainian)
10. Kalachova, I. V. (Ed.); State service of statistics of Ukraine. Scientific and innovative activity in

10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2011 рік [Текст] : статистичний збірник / Держ. служба статистики України; І. В. Калачова (відп. за вип.). – К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012. – 305 с.
11. Економіка підприємства в умовах ринкових перетворень [Текст] : монографія / Мін-во освіти і науки України, Одеський державний економічний університет; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2010. – 390 с. – ISBN 978-966-2361-23-0.
- Ukraine, 2011, Statistical book. Kyiv: Information and publishing centre of SCA of Ukraine, 2012. 305 p. (in Ukrainian)
11. Yankovyi, O. G. (Ed.) Economy of enterprise in the conditions of market growth. Monograph. Odessa: Atlant, 2010. 390 p. ISBN 978-966-2361-23-0. (in Ukrainian)

Богачов Сергій Валентинович – д.е.н., професор кафедри економічної теорії і права Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: управління комунальними ресурсами.

Сігуа Вікторія Тамазіївна – аспірант кафедри економіки підприємств Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: інноваційні процеси підприємств.

Богачев Сергей Валентинович – д.э.н., профессор кафедры экономической теории и права Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: управление коммунальными ресурсами.

Сигуа Виктория Тамазиевна – аспирант кафедры экономики предприятий Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: инновационные процессы предприятий.

Bogachev Sergey – DSc (Economics), Professor; Economic Theory and Law Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific researches: management of the communal resources.

Sigua Victoriia – Ph.D. student; Economics of Enterprises Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific researches: innovative processes of enterprises.